

Spis treści

Wstęp	9
Dariusz Waldziński , Spójność ekonomiczna Unii Europejskiej w świetle współczesnych przemian kulturowo-cywilizacyjnych	11
Urszula Kalina-Prasznic , Ekonomiczne kontrowersje wokół europejskiego modelu socjalnego	25
Giuseppe Calzoni , Współczesne wyzwania wobec polityki społecznej	33
Andrzej Prusek , Spójność płac w warunkach integracji europejskiej jako wyzwanie rozwojowe dla Polski	39
Filip Chybalski , Reforma systemu emerytalnego w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej	48
Grażyna Węgrzyn , Innowacyjność gospodarki Unii Europejskiej a sytuacja na rynku pracy	58
Iwona Kukulak-Dolata , Kształcenie jako instrument rozwoju kapitału ludzkiego w firmie.....	67
Zofia Hasińska, Katarzyna Sipurzyńska-Rudnicka , Wpływ Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej na lokalne rynki pracy.....	82
Elżbieta Siek , Bezrobocie w wybranych krajach Unii Europejskiej w świetle migracji zagranicznych.....	100
Anna Szymczak, Małgorzata Gawrycka , Wybrane aspekty rynku pracy w krajach Grupy Wyszehradzkiej po przystąpieniu do UE	115
Жанна Цауркубуле , Проблемы рынка труда Латвии в контексте европейской интеграции.....	127
Алебина Вишневская , Развитие маркетинговой макросреды латвийского рынка после вступления в ЕС.....	137
Krzysztof Piech , Weryfikacja trafności wybranych prognoz makroekonomicznych w Polsce	152
Joanna Jahn , Wzrost gospodarczy w Unii Europejskiej w przekroju regionalnym	166
Krzysztof Opolski, Piotr Modzelewski , Teoretyczne podstawy oceny absorpcji funduszy strukturalnych Unii Europejskiej – zarys ujęcia systemowego.....	195
Magdalena Wojarska , Fundusze strukturalne jako instrument konwergencji regionalnej na przykładzie Polski.....	209
Piotr Nowak , Rola współpracy terytorialnej w zmniejszaniu dysproporcji rozwojowych Unii Europejskiej	222

Jerzy Ładysz , Wspieranie współpracy transgranicznej i rozwoju regionalnego w Polsce przez mechanizmy finansowe europejskiego obszaru gospodarczego	231
Sylwia Dolzblasz , Rozwój współpracy międzynarodowej na poziomie regionalnym i lokalnym w Europie jako element polityki spójności	243
Piotr Misztal , Wykorzystanie funduszy strukturalnych i efekty polityki regionalnej w nowych krajach członkowskich UE w okresie 2004-2006	253
Katarzyna Surygala , Fundusze strukturalne Unii Europejskiej jako instrument realizacji prorozwojowej funkcji budżetów wybranych gmin województwa dolnośląskiego	265
Anita Richert-Kaźmierska , Środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego a konkurencyjność polskich regionów na przykładzie województwa pomorskiego	280
Andrzej Raczyk, Helena Dobrowolska-Kaniewska , Wstępna ocena realizacji działania 3.4 Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na obszarze województwa dolnośląskiego.....	291
Marcin Sobiecki , Wdrażanie SPO ROL na przykładzie działania 2.3 „Odnawia wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego”	302
Grzegorz Salwa , Problemy koordynacji przedsięwzięć zgłaszanych do współfinansowania w ramach Funduszu Spójności na przykładzie „Programu ochrony wód zlewni rzek Ślezy i Oławy” oraz zarządzanie nimi	316
Marek Angowski , Znaczenie środków pomocowych UE w podnoszeniu konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw sektora rolno-spożywczego w województwie lubelskim	329
Małgorzata Dziembała , Konkurencyjność regionów południowego pogranicza Polski	338
Jolanta Taraszkiewicz , Pomoc publiczna a spójność gospodarcza i społeczna Unii Europejskiej	351
Alina Walenia , Rola budżetu samorządu województwa podkarpackiego w finansowaniu rozwoju regionalnego w warunkach członkostwa w UE.....	361
Iwo Augustyński , Pomoc publiczna dla przedsiębiorców w realizacji celów polityki spójności społeczno-gospodarczej	375
Andrzej Kras , Dopuszczalność udzielania pomocy publicznej dla usług o charakterze powszechnym w prawie Unii Europejskiej	382

Summaries

Dariusz Waldziński , Economic Cohesion of the European Union in the Light of the Modern Cultural and Civilization Transformations	24
Urszula Kalina-Prasznic , Economic Controversies over the European Social Model	32

Giuseppe Calzoni , Contemporary Challenges for Social Policy.....	38
Andrzej Prusek , Cohesion of Wages in Conditions of European Integration as Development Challenge for Poland	47
Filip Chybalski , Pension Reform in CEE Countries	57
Grażyna Węgrzyn , Innovation in European Economies and the Situation in Labour Markets.....	66
Iwona Kukulak-Dolata , Education as the Main Tool of the Development of the Human's Capital in the Company	81
Zofia Hasińska, Katarzyna Sipurzyńska-Rudnicka , Wałbrzych Special Economic Zone and its Impact on Local Labour Markets	99
Elżbieta Siek , Unemployment in Selected Countries of the European Union in the Light of Migration Abroad.....	114
Anna Szymczak, Małgorzata Gawrycka , The Chosen Aspects of the Labour Market of The Wysehrad Group Countries after the Accession to EU.....	126
Zhanna Caurkubule , Problems of Labour Market in Latvia in the Context of European Integration	136
Alevtina Vishnevskaja , The Changes of Macroeconomic Conditions in Latvia after European Union's Accession.....	151
Krzysztof Piech , The Verification of Selected Macroeconomic Forecasts Ac- curacy in Poland	165
Joanna Jahn , Economic Growth in the European Union in Regional Section	186
Krzysztof Opolski, Piotr Modzelewski , Appraisal of Absorption of the Structural Funds of the European Union – Theoretical and Systemic Back- ground.....	207
Magdalena Wojarska , Structural Funds as the Instrument of the Regional Convergence on the Example of Poland.....	221
Piotr Nowak , The Role of the Territorial Cooperation in Decreasing of Devel- opment Disproportion in the European Union.....	230
Jerzy Ładysz , Fostering Cross-border Co-operation and Regional Develop- ment in Poland by the European Economic Area Financial Mechanisms	242
Sylvia Dolzblasz , Development of International Co-operation on a Regional and Local Level in Europe as an Element of Cohesion Policy.....	252
Piotr Misztal , Structural Funds' Usage and Regional Policy Effects in the New European Union Member States in Years 2004-2006	264
Katarzyna Surygala , European Funds as an Element of Budgets in Chosen Communities of Lower Silesia and their Influence on Region's Develop- ment	279
Anita Richert-Kaźmierska , Financial Support of European Regional Devel- opment Found and Competitiveness of Polish Regions – on the Example of Pomorskie Voivodeship	290
Andrzej Raczyk, Helena Dobrowolska-Kaniewska , Preliminary Assess- ment of Measure 3.4 Implementation under Integrated Regional Opera- tional Programme in Lower Silesia Voivodeship.....	301

Marcin Sobiecki , Implementation of SPO ROL on the Example of the 2.3 Measure „Development of Rural Regions and Preservation and Protection of Cultural Heritage”	315
Grzegorz Salwa , Problems of Coordination and Management of Undertakings Proposed for Cofinancing within Cohesion Fund on the Example of Protection of Water of the Sleza and Olava Rivers Programme	328
Marek Angowski , The Importance of EU Supporting Funds in Competitiveness Improvement of Agri-Food Sector’s S&M Enterprises in Lublin Region	337
Małgorzata Dziembala , Competitiveness of the Regions of Poland’s Southern Borderland	350
Jolanta Taraszkiewicz , State Aid and Social-Economic Cohesion in the European Union	360
Alina Walenia , The Role of the Budget of the Podkarpackie Region in Financing Regional Development in the Scope of EU Membership	374
Iwo Augustyński , Role of State Aid in Cohesion Policy	381
Andrzej Kras , The Admissibility of State Aid for Services of General Interest in European Law	392

Małgorzata Dziembala

Akademia Ekonomiczna w Katowicach

KONKURENCYJNOŚĆ REGIONÓW POŁUDNIOWEGO POGRANICZA POLSKI

1. Wstęp

Podnoszenie poziomu konkurencyjności regionów staje się głównym kierunkiem działań podejmowanych w ramach europejskiej polityki spójności. Również w przypadku Polski wpieranie konkurencyjności nie tylko gospodarki krajowej, ale i regionalnej stało się istotnym elementem rozwoju gospodarczego. W warunkach postępującego otwierania się polskiej gospodarki, a jednocześnie pogłębiania się europejskich procesów integracyjnych przedmiotem szczególnej uwagi powinno stać się tworzenie warunków do podnoszenia konkurencyjności również w regionach przygranicznych o słabszej dynamice i niższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. W celu zmniejszenia barier wzrostu gospodarczego tych regionów powinny zostać wykształcone odpowiednie instrumenty.

Celem niniejszej publikacji jest analiza wybranych czynników determinujących rozwój społeczno-gospodarczy podregionów południowego pogranicza Polski i wpływających na ich konkurencyjność. Przedstawione zostaną sugestie dotyczące dalszych kierunków rozwoju i przemian społeczno-gospodarczych obszarów pogranicza polsko-słowackiego i polsko-czeskiego, tak aby zdolne były one sprostać nowym wyzwaniom XXI wieku.

2. Rozwój i konkurencyjność regionów przygranicznych w kontekście współczesnych wyzwań rozwojowych

Regiony europejskie są zróżnicowane, toteż procesy rozwojowe przebiegają w nich w sposób odmienny. Występowanie dysproporcji w rozwoju przestrzeni europejskiej ma swoje wyjaśnienie w teoriach rozwoju regionalnego, w których określono też czynniki determinujące ten rozwój¹. Zwrócić należy uwagę na teorie lo-

¹ Por.: *Regiony*, red. Z. Brodecki, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2005; B. Filipiak, M. Kogut, A. Szewczuk, M. Ziolo, *Rozwój lokalny i regionalny. Uwarunkowania, finanse, pro-*

kalizacji, w których wskazano przyczyny zróżnicowania działalności gospodarczej, koncentrując się na czynnikach decydujących o najlepszej lokalizacji dla danego przedsięwzięcia. Przedsiębiorca, podejmując decyzję o usytuowaniu danego przedsięwzięcia inwestycyjnego, zwraca uwagę na wiele czynników, analizując koszty i korzyści związane z daną lokalizacją. Według A. Webera, o lokalizacji produkcji decyduje przede wszystkim dostępność komunikacyjna danego ośrodka, a tym samym niższe koszty transportu (przy założeniu, że koszty pracy są podobne). Wskazuje się również na rodzaj aglomeracji i koszty pracy.

Wraz z rozwojem teorii lokalizacji pojawiły się również inne czynniki wpływające na wybór miejsca produkcji. Zmiany związane z postępowaniem technicznym, a zatem i technologią produkcji wpłynęły na ograniczenie znaczenia czynnika transportu. Obecnie znaczenia nabiera czynnik pracy, a w przypadku lokalizacji niektórych gałęzi przemysłu – dostępność zasobów pracowników o stosunkowo wysokich kwalifikacjach. W teoriach lokalizacji wskazuje się także na korzyści wynikające z występowania dużej liczby firm zlokalizowanych blisko siebie, są to tzw. korzyści zewnętrzne, które przyczyniają się do wzrostu znaczenia niektórych ośrodków. Jak wynika z teorii lokalizacji, ograniczenia w występowaniu niektórych czynników stanowić mogą barierę w rozwoju poszczególnych regionów, w tym także przygranicznych.

Procesy integracji europejskiej powodują określone implikacje regionalne. Stopniowe znoszenie barier ochrony rynku ma wpływ na intensyfikację konkurencji. Wprowadzenie wspólnego rynku powinno przyczynić się do lepszego wykorzystania czynników produkcji, zwiększa się jednakże ryzyko przenoszenia czynników produkcji z regionów „słabszych”, a tym samym wzmocnienia procesów aglomeracyjnych. W długiej perspektywie czasowej mogą wystąpić efekty pozytywne – w postaci dokonujących się dostosowań strukturalnych oraz podniesienia poziomu produktywności. Na rozwój regionów oddziaływać będzie polityka wspólnotowa, w tym zwłaszcza europejska polityka spójności, w której ramach asygnowane są środki finansowe na wspieranie obszarów najmniej uprzywilejowanych². Procesy te, łącznie z procesem globalizacji, będą oddziaływać na rozwój regionów przygranicznych.

W tym aspekcie istotne jest prowadzenie odpowiedniej polityki regionalnej, określanej jako „polityka władzy publicznej w odniesieniu do całego obszaru uznawanego za obszar problemowy z punktu widzenia przyjętych na drodze politycznej kryteriów oceny tempa rozwoju i zdolności regionów do samorozwoju”³, która obecnie

cedury, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005; K. Głąbicka, M. Grewiński, *Europejska polityka regionalna*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2003; K. Gawlikowska-Hueckel, *Procesy rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej. Konwergencja czy polaryzacja?*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2002.

² Zob. K. Gawlikowska-Hueckel, wyd. cyt., s. 114-118; S. Ładyka, *Z teorii integracji gospodarczej*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2001, s. 190-196.

³ Za: T. Markowski, D. Stawasz, *Wprowadzenie*, [w:] *Ekonomiczne i środowiskowe aspekty zarządzania rozwojem miast i regionów*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2001, s. 8.

powinna być ukierunkowana na poprawę „walorów otoczenia przedsiębiorczości”⁴. Działania realizowane w tym kierunku przez jednostki samorządu terytorialnego regionów przygranicznych i wspierane przez fundusze europejskie mogą odegrać istotną rolę w podniesieniu poziomu ich konkurencyjności⁵.

Region musi być konkurencyjny, co oznacza, iż ma pewną przewagę nad innymi regionami, będącą wypadkową: atrakcyjności oferty usługowej, atutów, produktywności i siły eksportowej regionu⁶. Wśród czynników lokalizacji, które determinują konkurencyjność regionalną, wymienia się: „dobrą dostępność komunikacyjną obszaru, dobrze rozwiniętą infrastrukturę techniczną, wysoko wykwalifikowaną, o różnym profilu wykształcenia, siłę roboczą, dogodne warunki finansowe, możliwość wykorzystania obiektów komunalnych do celów działalności gospodarczej, stabilne przepisy prawne i uproszczoną procedurę rozpoczęcia i prowadzenia działalności gospodarczej, stabilizację polityczną, ograniczony wpływ związków zawodowych, dużą chłonność rynku lokalnego, wysoką jakość życia mieszkańców, w tym środowiska naturalnego i bezpieczeństwa publicznego, występowanie silnie rozwiniętej sfery B+R, sieciowe powiązanie między podmiotami występującymi w regionie”⁷.

Istotne jest, aby wspierać rozwój tych czynników także w regionach przygranicznych (peryferyjnych). Należy podejmować działania, aby regiony peryferyjne nie stały się obszarami zmarginalizowanymi, gdyż może to dla nich oznaczać wyłączenie z procesów rozwojowych i utrwalenie ich obecnej pozycji⁸.

3. Analiza wybranych czynników kształtujących konkurencyjność południowego pogranicza Polski

Podregiony południowego pogranicza Polski są zróżnicowane pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego. Na konkurencyjność tego obszaru wpływają takie czynniki, jak: zasoby ludzkie i potencjał edukacyjny. Także poziom przedsiębiorczości stanowi o możliwościach rozwojowych tych podregionów⁹.

⁴ B. Winiarski, *Strategie podnoszenia konkurencyjności regionów*, [w:] *Polityka budowy regionu konkurencyjnego. Strategie–modele–postęp technologiczny*, red. M. Klamut, AE, Wrocław 2000, s. 9.

⁵ Dla obszarów przygranicznych Polski, także Polski Południowej w okresie przedakcesyjnym dostępne były środki w ramach programu Phare CBC. Szerzej na ten temat w: *Udział województw w wybranych programach pomocy zagranicznej dla Polski w latach 1990-2001*, red. T. Kołodziej, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2001.

⁶ A. Klasik, *Strategie regionalne. Formułowanie i wprowadzanie w życie*, Prace Naukowe AE w Katowicach, Katowice 2002, s. 22-23.

⁷ Za: *Ekonomiczne i środowiskowe aspekty zarządzania rozwojem...*, s. 60-61.

⁸ T. Markowski, *Podstawy teoretyczne budowania konkurencyjności regionów*, [w:] T. Markowski, Z. Nitkiewicz, T. Wrona, *Rozwój lokalny i regionalny*, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 1997, s. 22-23.

⁹ Analizę przeprowadzono – jeśli nie podano innego źródła – na podstawie danych z *Rocznika Statystycznego Województw 2006*, GUS, Warszawa 2006.

Zróznicowanie to wynika po części z odmiennych warunków społeczno-gospodarczych występujących w tym najdłuższym pasie pogranicza Polski. Długość południowej granicy państwowej wynosi bowiem 1337 km¹⁰.

Analizą objęto pas sześciu polskich podregionów poziomu NTS III, są to podregiony: krośnieńsko-przemyski, nowosądecki, rybnicko-jastrzębski, bielsko-bialski, opolski i jeleniogórsko-wałbrzyski¹¹. Zasoby ludzkie podregionów przygranicznych są znaczące, zamieszkuje tu 14,9% ludności Polski¹². Wskazać jednakże należy, iż zasoby te nie są wykorzystane w dostatecznym stopniu, co związane jest z problemami występującymi na lokalnych rynkach pracy (tab. 1).

Tabela 1. Wybrane dane dotyczące bezrobocia występującego w południowych podregionach przygranicznych Polski w 2003 i w 2005 roku (stan w dniu 31. XII)

Kraj/Podregiony (NTS III)	Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2003 r. (w %)	Bezrobotni zarejestrowani w 2005 r.				
		ogółem (w tys.)	w tym kobiety (w tys.)	pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok (w % ogółem)	w wieku do 25 lat (w % ogółem)	stopa bezrobocia rejestrowanego (w %)
Polska	20,0	2773,0	1486,4	50,2	22,6	17,6
Krośnieńsko-przemyski	22,6	81,2	42,8	52,9	25,2	20,7
Nowosądecki	20,3	74,5	41,1	52,9	27,6	17,8
Rybnicko-jastrzębski	17,9	32,5	20,7	46,0	27,8	15,2
Bielsko-bialski	13,9	31,3	16,9	48,9	20,6	12,6
Opolski	21,4	69,4	38,7	47,6	20,5	18,7
Jeleniogórsko-wałbrzyski	29,6	130,4	68,1	46,1	19,5	26,7

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 2004*, GUS, Warszawa 2004, s. 143-145, *Rocznik Statystyczny Województw 2006*, GUS, Warszawa 2006, s. 153-155.

¹⁰ *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005*, GUS, Warszawa 2005, s. 91. Długość granicy państwowej Polski ze Słowacją wynosi 541 km, a z Republiką Czeską 796 km.

¹¹ Delimitacja tych podregionów wynika z tego, iż jednostki poziomu NUTS III (w Polsce NTS III) są obszarami kwalifikującymi się do przyznania zewnętrznego wsparcia ze środków wspólnotowych na rzecz rozwijania współpracy transgranicznej w ramach celu Europejska Współpraca Terytorialna na lata 2007-2013. W poprzednim okresie programowania te regiony przygraniczne mogły korzystać ze wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG IIIA.

¹² Struktura pracujących w podregionach przygranicznych jest zróżnicowana. Największy udział pracujących w rolnictwie w 2005 r. odnotowano w podregionie krośnieńsko-przemyskim (33,6%), nowosądeckim (32,7%) i opolskim (21,6%), a największy udział pracujących w przemyśle i budownictwie odnotowano w podregionie rybnicko-jastrzębskim (45,7%) oraz bielsko-bialskim (40,5%) w 2005 r.

W 2005 r. w tym pasie południowego pogranicza zarejestrowano około 15% ogółu bezrobotnych w Polsce. Najwyższą stopę bezrobocia, przekraczającą średnią dla kraju, odnotowano w podregionie jeleniogórsko-wałbrzyskim (tab. 1). Tylko w dwóch podregionach stopa bezrobocia rejestrowanego nie przekroczyła średniej dla Polski, a najniższa była w podregionie bielsko-bialskim: 12,6% (tutaj sytuacja na rynku pracy była najbardziej korzystna, również pod względem innych wskaźników dotyczących rynku pracy).

Specyfiką polskiego rynku pracy jest wysoka liczba osób długotrwale bezrobotnych. W 2005 r. liczba ta w Polsce wyniosła 50,2%, a w podregionie nowosądeckim oraz krośnieńsko-przemyskim kształtowała się powyżej średniej krajowej. W tych dwóch podregionach wysoki jest także odsetek młodych osób bezrobotnych (w wieku do 25 lat). Również w podregionie rybnicko-jastrzębskim odsetek ten przekracza średnią wielkość dla Polski. Wśród osób bezrobotnych przeważają kobiety, a poza podregionem jeleniogórsko-wałbrzyskim i krośnieńsko-przemyskim odsetek kobiet bezrobotnych kształtuje się powyżej średniej wielkości dla Polski. W 2005 r. w Polsce 53,6% ogółu bezrobotnych stanowiły kobiety¹³.

Sytuacja występująca na lokalnych rynkach pracy wskazuje na niedostateczny stopień wykorzystania istniejących zasobów ludzkich południowego pogranicza Polski. Ostatnio jednak zauważa się pewną poprawę, co jest zgodne z ogólną tendencją zmian na rynku pracy w naszym kraju. W latach 2003-2005 stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce uległa bowiem obniżeniu z 20% do 17,6%.

Trudna – w przypadku niektórych podregionów – sytuacja na rynkach pracy obszarów przygranicznych wpływa także na skalę migracji. W 2005 r. wysokie ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 mieszkańców odnotowano w następujących podregionach: jeleniogórsko-wałbrzyskim (-2,4‰), opolskim (-3‰) i rybnicko-jastrzębskim (-3,4‰)¹⁴.

Jedynie w podregionie bielsko-bialskim saldo migracji (wewnętrznych i zewnętrznych) na 1000 osób było dodatnie. Osoby zamieszkujące pogranicze są aktywne, o czym świadczy również skala migracji. Jednakże wskaźnik przedsiębiorczości, tj. liczba podmiotów gospodarki narodowej (zarejestrowanych w REGON) na 10 tys. mieszkańców, kształtował się w 2005 r. w analizowanych podregionach poniżej średniej krajowej, za wyjątkiem podregionów bielsko-bialskiego i jeleniogórsko-wałbrzyskiego. Najniższy był we wschodniej części pogranicza (w podregionie krośnieńsko-przemyskim wyniósł 626 podmiotów na 10 tys. osób), co wynika również ze struktury gospodarczej tego obszaru. Wielkość nakładów inwestycyjnych ponoszonych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w 2005 roku nie osiągnęła natomiast w żadnych podregionach średniej wielkości dla Polski, a w podregionach graniczących ze Słowacją była jedną z najniższych w całym kraju. W podregionach:

¹³ Wskazać należy, że w 2005 r. w podregionie rybnicko-jastrzębskim udział kobiet bezrobotnych w ogóle osób zarejestrowanych jako bezrobotne wyniósł 63,7%.

¹⁴ Wskaźnik ten w przypadku podregionu jastrzębsko-rybnickiego należał do najwyższych w kraju.

nowosądeckim, bielsko-bialskim i jeleniogórsko-wałbrzyskim wielkość tych nakładów uległa zmniejszeniu w porównaniu z 2003 r. (tab. 2a i tab. 2b).

Tabela 2a. Przedsiębiorczość i nakłady inwestycyjne w południowych podregionach przygranicznych Polski w 2003 r.

Kraj /Podregiony (NTS III)	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON*		Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach** (ceny bieżące)		
	ogółem w liczbach bezwzględnych	na 10 tys. osób	w mln zł	na 1 mieszkańca (w zł)	lokata w kraju
Polska	3 581 593	938	65 220,2	1708	X
Krośnięsko-przemyski	60 369	641	652,2	693	42
Nowosądecki	81 004	736	941,4	857	38
Rybnicko-jastrzębski	45 745	711	865,6	1343	20
Bielsko-bialski	68 443	1062	1 303,4	2025	10
Opolski	87 412	828	1 093,3	1033	32
Jeleniogórsko-wałbrzyski	128 097	965	2 330,0	1752	13

* Stan w dniu 31 XII, bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie (o powierzchni użytków rolnych do 1 ha i powyżej 1 ha).

** Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 2004...*, s. 170-172, 174-176.

Tabela 2b. Przedsiębiorczość i nakłady inwestycyjne w południowych podregionach przygranicznych Polski w 2005 r.

Kraj /Podregiony (NTS III)	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON*		Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach** (ceny bieżące)		
	ogółem w liczbach bezwzględnych	na 10 tys. osób	w mln zł	na 1 mieszkańca (w zł)	lokata w kraju
Polska	3 615 621	948	79 214,4	2076	X
Krośnięsko-przemyski	58 849	626	790,5	840	43
Nowosądecki	80 617	726	910,3	822	44
Rybnicko-jastrzębski	46 602	728	1248,1	1946	15
Bielsko-bialski	66 494	1027	1203,3	1861	17
Opolski	90 597	865	1633,7	1557	23
Jeleniogórsko-wałbrzyski	128 941	980	1915,2	1452	24

* Stan w dniu 31 XII, bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.

** Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 2006...*, s. 180-183.

Obszar południowego pogranicza Polski charakteryzuje się bogatymi walorami krajobrazowymi, środowiska przyrodniczego i bogatym dziedzictwem historycznym oraz kulturowym. Zasoby te powinny być wykorzystane w rozwoju mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza w turystyce, a tym samym przyczynić się poprawy sytuacji gospodarczej tych obszarów i do zagospodarowania istniejących zasobów ludzkich.

Na obszarze południowego pogranicza istnieje spory potencjał edukacyjny. W 2005 r. na obszarze tym funkcjonowały 34 szkoły wyższe, co stanowiło 7,8% ogólnej liczby szkół tego typu w Polsce. Najwięcej szkół wyższych (po 8) zlokalizowanych jest w podregionie krośnieńsko-przemyskim i bielsko-bialskim oraz 6 szkół wyższych w podregionie opolskim. Łącznie w tych sześciu regionach przygranicznych studiowało ponad 116 tys. studentów, co stanowiło 6% całkowitej liczby studentów w Polsce w 2005 r., przy czym największa liczba studentów kształciła się w podregionie opolskim. W latach 2003-2005 wzrosła liczba studentów kształcących

Tabela 3. Potencjał edukacyjny podregionów południowego pogranicza Polski w 2003 i w 2005 r.

Polska/Podregiony (NTS III)	Szkoły dla dzieci i młodzieży* w 2005 r				Szkoły policjalne* w 2005 r.		Szkoły wyższe** w 2005 r.		Szkoły wyższe** w 2003 r.	
	licea profilowane		technika***		szkoły	uczniowie	szkoły	studenci	szkoły	studenci
	szkoły	uczniowie	szkoły	uczniowie						
Polska	1506	201 347	3068	550 076	3719	313 050	438	1 939 898	390	1 846 464
Krośnieńsko- przemyski	40	4825	104	19 332	48	5 359	8	18 799	8	18 180
Nowosądecki	49	5 584	88	21 445	89	5 534	5	13 057	5	10 544
Rybnicko- jastrzębski	28	6 835	32	6 886	87	6 222	1	7 257	1	4 284
Bielsko-bialski	20	2 445	37	11 658	70	5 642	8	21 416	8	21 940
Opolski	48	6 623	73	13 575	104	7 247	6	37 408	6	36 773
Jeleniogórsko- wałbrzyski	64	9 133	117	18 094	155	8 986	6	18 455	4	17 624
Ogółem w podregionach pogranicza	249	35 445	451	90 990	553	38 990	34	116 392	32	109 345

* Bez szkół specjalnych.

** Bez szkół resortu obrony narodowej oraz resortu spraw wewnętrznych i administracji.

*** Łącznie z technikami uzupełniającymi i szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe.

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 2004...*, s. 158-160, *Rocznik Statystyczny Województw 2006...*, s. 168-170 i opracowanie własne.

się w podregionach południowego pogranicza Polski (poza podregionem bielsko-bialskim) oraz liczba szkół wyższych. W przypadku szkół średnich natomiast liczba uczniów liceów profilowanych i szkół technicznych stanowiła odpowiednio 17,6% i 16,5% ogólnej liczby uczniów tego typu szkół w Polsce w 2005 r. (tab. 3).

Istotne jest podejmowanie działań na rzecz rozwoju szkolnictwa i wspierania rozwoju usług edukacyjnych w obszarze kształcenia ustawicznego. Ważnym elementem wsparcia jest podniesienie poziomu wykształcenia ludności obszaru pogranicza oraz dostosowanie kierunków kształcenia do zapotrzebowania rynku pracy i wymogów związanych z rozwojem gospodarki wiedzy.

Do innych czynników kształtujących konkurencyjność podregionów południowego pogranicza Polski zaliczyć należy ich korzystne położenie geograficzne, istniejące powiązania komunikacyjne – kolejowe i drogowe. Wraz z wejściem Polski do strefy Schengen zwiększyła się dostępność tych podregionów dla turystów i inwestorów zagranicznych.

Potencjał społeczno-gospodarczy analizowanych podregionów jest zróżnicowany, co wynika z uwarunkowań historyczno-geograficznych, jest również rezultatem niejednorodnego wyposażenia w czynniki determinujące ich konkurencyjność. Działania podejmowane na rzecz rozwoju polskiego pogranicza powinny być ukierunkowane na zwiększenie udziału sektora usług w strukturze gospodarek, zwłaszcza we wschodnich podregionach pogranicza południowej Polski, na poprawę sytuacji na rynku pracy oraz na wzrost inwestycji w kapitał ludzki. W tym aspekcie wsparcie ukierunkowane na wzmocnienie i rozwijanie potencjału ludzkiego pozwoli na budowę nowoczesnej gospodarki regionu, tworzonej przez dobrze wykształcone społeczeństwo. Istotne jest również wykorzystanie bogatych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego w rozwijaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej. Duże znaczenie mają także działania wspierające innowacyjność przedsiębiorstw funkcjonujących w obszarze pogranicza. Podstawą rozwoju pasa przygranicznego południowej Polski jest jednak odpowiednio ukierunkowana polityka jednostek samorządów terytorialnych i państwa, mająca charakter strategiczny.

Wraz z akcesją Polski do UE podregiony południowego pogranicza naszego kraju znalazły się w nowej sytuacji, stały się bowiem regionami wewnętrznymi Wspólnoty. W tym kontekście dalsza intensyfikacja oraz współpraca z partnerami po drugiej stronie granicy nabiera szczególnego znaczenia¹⁵. Ważne jest bowiem podejmowanie działań na rzecz tworzenia przewagi konkurencyjnej podregionów południowego pogranicza Polski opartej również na ściślejszej i intensywniejszej współpracy z podregionami przygranicznymi kraju sąsiadującego.

¹⁵ *Studium zagospodarowania przestrzennego pogranicza polsko-czeskiego. Synteza dokumentów krajowych*, Warszawa–Wrocław–Praga, czerwiec 2006; *Studium kierunkowe zagospodarowania przestrzennego obszaru wzdłuż granicy polsko-słowackiej (określenie celów rozwoju i kierunków działania)*, Urząd Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast – Rzeczpospolita Polska, Ministerstvo Životného Prostredia Slovenskej Republiky, Banská Bystrica, Kraków 2001.

4. Perspektywy rozwoju pogranicza polsko-słowackiego i polsko-czeskiego

W ostatnich latach podejmowane są działania na rzecz wspierania rozwoju pogranicza polsko-słowackiego i polsko-czeskiego, które współfinansowane są ze środków wspólnotowych. Poprawa dostępności (wewnętrznej i zewnętrznej) tych obszarów, zwłaszcza w kontekście umacniania i rozwijania powiązań infrastrukturalnych, jest niezmiernie istotna. Równocześnie celowa staje się dalsza intensyfikacja współpracy z krajami partnerskimi, a także budowanie i rozwijanie istniejących więzi społeczno-gospodarczych na poziomie lokalnym, które umożliwią wspólne rozwiązywanie problemów transgranicznych, a zarazem przyczynią się do zrównoważonego rozwoju tych obszarów. Pozwolą także na efektywne i skuteczne wykorzystanie potencjałów istniejących po obu stronach granicy¹⁶. Regiony pogranicza polsko-słowackiego i polsko-czeskiego charakteryzują się wieloma cechami, które mogą stanowić o ich konkurencyjności. Niestety, na obszarach tych występują też

Tabela 4. Mocne i słabe strony pogranicza polsko-słowackiego

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Bogate walory przyrodniczo-krajobrazowe, występowanie atrakcyjnych przyrodniczych obszarów chronionych mających znaczenie międzynarodowe, bogate walory turystyczne, występowanie wód leczniczych, mineralnych i termicznych • Korzystne położenie w pobliżu międzynarodowych korytarzy transportowych, przejść granicznych • Bogate zasoby surowców • Podobieństwo języków, bogactwo kulturowe • Korzystna struktura wieku ludności • Występowanie firm sektora IT 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostateczny system oczyszczania ścieków i kanalizacyjny, wysoki poziom zanieczyszczeń powietrza (gazowych i pyłowych), niska świadomość ekologiczna • Niskie wykorzystanie bogatych walorów turystycznych regionu, zły stan i zaniedbanie obiektów kulturowych i historycznych • Niezadawalający stan techniczny infrastruktury transportowej, wysokie koszty jej utrzymania na obszarach trudno dostępnych, niedostateczna liczba turystycznych przejść granicznych • Wysoki poziom bezrobocia • Niekorzystna sytuacja demograficzna, pauperyzacja społeczeństwa, system edukacyjny nie odpowiada zapotrzebowaniu na rynku pracy, niedostateczna liczba osób z wyższym wykształceniem • Słabo rozwinięte usługi sektora IT, brak sprzętu i materiałów sektora IT w instytucjach z zakresu kultury i edukacji

Źródło: na podstawie: *Projekt dokumentu programowego*, s. 24-25; *Dokumenty programowe...*

¹⁶ Omówienia sytuacji społeczno-ekonomicznej pogranicza polsko-czeskiego i polsko-słowackiego dokonano na podstawie następujących dokumentów i opracowań: *Studium zagospodarowania przestrzennego...*; *Strategia rozwoju pogranicza polsko-czeskiego*, suplement do „Biuletynu Pogranicza Polsko-Czeskiego” 2000, nr 16; *Studium kierunkowe zagospodarowania przestrzennego...*, Doku-

czynniki ograniczające ich dalszy rozwój. Zestawienie mocnych i słabych stron pogranicza polsko-słowackiego i polsko-czeskiego przedstawiono w tab. 4 i w tab. 5.

Tabela 5. Mocne i słabe strony pogranicza polsko-czeskiego

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Występowanie gęstej sieci dróg • Bogactwo walorów przyrodniczych, występowanie atrakcyjnych ośrodków turystycznych, bogate dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze, rozwój nowych form turystyki • Poprawa stanu środowiska, m.in. przez zmniejszanie ilości produkowanych odpadów • Bogactwo złóż surowców • Współpraca między podmiotami publicznymi, tradycje w zakresie współpracy społeczności lokalnych w podejmowaniu wspólnych działań w sferze społeczno-kulturalnej i edukacyjnej, rozwinięty system kształcenia wyższego • Istniejące zapotrzebowanie na IT, rozwój systemów informacyjnych, występowanie systemów informacyjnych dotyczących zarządzania ryzykiem w sferze instytucji publicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Problemy z dostępnością komunikacyjną obszarów peryferyjnych, niezadowalający stan techniczny dróg i związane z tym obniżanie poziomu bezpieczeństwa, niski poziom bezpieczeństwa przejazdów kolejowych, połączenia dróg między granicami są niezadowalające, przeciążenia dróg transgranicznych w okresie nasilenia ruchu turystycznego, niska przepustowość granicy • Słaba integracja systemów transportowych i komunikacyjnych • Wysoka emisja zanieczyszczeń, zanieczyszczanie wód, występowanie terenów zdewastowanych, niezadowalająca infrastruktura w zakresie ochrony środowiska, niedostatecznie rozwinięty system segregacji odpadów, odnawialne źródła energii nie są wykorzystywane • Niekorzystna sytuacja demograficzna związana z migracją, bezrobociem, przyrostem naturalnym, • Niedostateczna współpraca między instytucjami różnych sfer, w tym między instytucjami rynku pracy a biznesem, między podmiotami gospodarczymi • Niedostateczny system doradztwa w sferze biznesu, niska dostępność zewnętrznych źródeł finansowania • Bariery w zakresie rozwoju turystyki związane z jakością usług, infrastrukturą turystyczną, ofertą produktowo-usługową, istniejącym systemem promocji • Niedostateczny system kształcenia ustawicznego, niska znajomość języków

Źródło: na podstawie: *Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej...*, op. cit., s. 19-20; *Program Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG IIIA Czechy – Polska...*, op. cit.

menty Programowe: *Program INTERREG IIIA Polska-Republika Słowacka, Program Inicjatywy Wspólnotowej, Uzupełnienie Programu*, Warszawa 2000; *Projekt dokumentu programowego: Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska–Republika Słowacka 2007-2013; Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Czeska–Rzeczpospolita Polska 2007-2013 (projekt); Program Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG IIIA Czechy–Polska*, Program zatwierdzony przez Komisję Europejską 18 października 2004 r.

Jak można wnioskować z powyższych zestawień, wspólne działania po obu stronach granicy powinny być ukierunkowane na wspieranie rozwoju sieci powiązań i współpracy podmiotów różnych sfer, a także na budowanie potencjału w zakresie kapitału ludzkiego. Wykorzystać należy też walory tych obszarów: przyrodnicze, dziedzictwa kulturowego i turystyczne. W rozwoju obszarów przygranicznych istotną rolę powinna odegrać turystyka. Istnieje też konieczność rozwijania i dalszej intensyfikacji kontaktów w sferze społecznej, kulturalnej i gospodarczej między podmiotami po obu stronach granicy oraz zbliżenia społeczności lokalnych. W celu rozwiązania określonych problemów transgranicznych bardzo istotne jest opracowanie strategicznych kierunków tej współpracy, przy jednoczesnym wykorzystaniu inicjatyw lokalnych.

Na wspieranie współpracy transgranicznej przewidziano środki finansowe w ramach Programów Operacyjnych Europejskiej Współpracy Terytorialnej na lata 2007-2013. W przypadku programu dotyczącego pogranicza polsko-słowackiego wkład Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (części polskiej) wynosi ok. 86 mln euro, a dla pogranicza polsko-czeskiego 115,8 mln euro¹⁷.

5. Podsumowanie

Regiony przygraniczne południowej Polski to obszary o zróżnicowanym potencjale społeczno-ekonomicznym, a zarazem odmiennym poziomie konkurencyjności. Podejmowane działania powinny zostać ukierunkowane na tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza w sektorze usług, przy wykorzystaniu w sposób zrównoważony istniejących walorów przyrodniczych, krajobrazowych oraz bogatych zasobów dziedzictwa historycznego i kulturowego tych terenów. Jednym z priorytetów jest rozwój zasobów ludzkich oraz dostosowanie kształcenia do wymogów rynku pracy.

Poprawa dostępności komunikacyjnej terenów przygranicznych poprzez budowę, rozwój i modernizację infrastruktury drogowej i kolejowej oraz rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych to także ważny kierunek działań realizowanych w ramach polityki regionalnej przy współudziale finansowym środków wspólnotowych w ramach programów współpracy transgranicznej.

Promowanie czynników decydujących o lokalizacji określonego rodzaju działalności gospodarczej, a także intensyfikacja kontaktów gospodarczych z partnerami po drugiej stronie granicy pozwolą w pełni wykorzystać walory wynikające z otwartości na rynki zagraniczne, i z położenia geograficznego południowego pogranicza Polski. Właściwe wykorzystanie środków finansowych funduszy struktu-

¹⁷ *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Narodowa Strategia Spójności*, Dokument zaakceptowany decyzją Komisji Europejskiej zatwierdzającą pewne elementy Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, maj 2007 r., s. 117.

ralnych w ramach nowej perspektywy finansowej 2007-2013 powinno objąć procesy restrukturyzacyjne dokonujące się na tych obszarach, poprawić ich atrakcyjność – przyczyniając się do napływu inwestorów i turystów, tworzyć odpowiednie warunki do życia, a w rezultacie budować przewagę konkurencyjną tych podregionów. Pełne wykorzystanie warunków do budowania konkurencyjnego obszaru przy uwzględnieniu istniejącego potencjału endogenicznego powinno sprzyjać rozwijaniu nowoczesnych struktur gospodarczych.

Literatura

- Filipiak B., Kogut M., Szewczuk A., Ziolo M., *Rozwój lokalny i regionalny. Uwarunkowania, finanse, procedury*, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005.
- Gawlikowska-Hueckel K., *Procesy rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej. Konwergencja czy polaryzacja?*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2002.
- Głębicka K., Grewiński M., *Europejska polityka regionalna*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2003.
- Klasik A., *Strategie regionalne. Formułowanie i wprowadzanie w życie*, Prace Naukowe AE w Katowicach, Katowice 2002.
- Ładyka S., *Z teorii integracji gospodarczej*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2001.
- Markowski T., *Podstawy teoretyczne budowania konkurencyjności regionów*, [w:] Markowski T., Nitkiewicz Z., Wrona T., *Rozwój lokalny i regionalny*, Politechnika Częstochowska, Częstochowa 1997.
- Markowski T., Stawasz D., *Wprowadzenie*, [w:] *Ekonomiczne i środowiskowe aspekty zarządzania rozwojem miast i regionów*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2001.
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Narodowa Strategia Spójności*, Dokument zaakceptowany decyzją Komisji Europejskiej zatwierdzającą pewne elementy Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, maj 2007 r., (http://www.mrr.gov.pl/NR/rdonlyres/A1A61D68-4528-499F-9199-FE0E0533F0D/31941/NSRO_maj2007.pdf, 12.06.2007).
- Program Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG IIIA Czechy-Polska*, Program zatwierdzony przez Komisję Europejską 18 października 2004 r.
- Program Inicjatywy Wspólnotowej. Uzupełnienie Programu*, Warszawa 2000.
- Program INTERREG IIIA Polska-Republika Słowacka*.
- Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Czeska-Rzeczpospolita Polska 2007-2013 (projekt)* (<http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/Cz-pl/dokumenty/>, 12.06.2007).
- Projekt dokumentu programowego: Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska-Republika Słowacka 2007-2013*, dostępny na: (<http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/Wiadomosci/Interreg+III/KonsultacjespoleczneProgramuWspolpracyTransgranicznejRzeczpospolitaPolskaRepublikaSlowacka2007-2013o.htm>, 12.06.2007).
- Regiony*, red. Z. Brodecki, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2005.
- Rocznik Statystyczny Rzeczpospolitej Polskiej 2005*, GUS, Warszawa 2005.
- Rocznik Statystyczny Województw 2004*, GUS, Warszawa 2004.
- Rocznik Statystyczny Województw 2006*, GUS, Warszawa 2006.
- Strategia rozwoju pogranicza polsko-czeskiego*, suplement do „Biuletynu Pogranicza Polsko-Czeskiego” 2000 nr 16 (3).

- Studium kierunkowe zagospodarowania przestrzennego obszaru wzdłuż granicy polsko-słowackiej (określenie celów rozwoju i kierunków działania)*, Urząd Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast – Rzeczpospolita Polska, Ministerstvo Životného Prostredia Slovenskej Republiky, Banská Bystrica, Kraków 2001.
- Studium zagospodarowania przestrzennego pogranicza polsko-czeskiego. Synteza dokumentów krajowych*, Warszawa–Wrocław–Praga, czerwiec 2006.
- Udział województw w wybranych programach pomocy zagranicznej dla Polski w latach 1990-2001*, red. T. Kołodziej, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2001.
- Winiarski B., *Strategie podnoszenia konkurencyjności regionów*, [w:] *Polityka budowy regionu konkurencyjnego. Strategie–modele–postęp technologiczny*, red. M. Klamut, AE, Wrocław 2000.

COMPETITIVENESS OF THE REGIONS OF POLAND'S SOUTHERN BORDERLAND

Summary

Border areas of southern Poland are regions of varied social and economic potential as well as of different competitiveness level. The article presents the analysis of the selected factors which may influence the competitiveness of subregions of the Poland southern border area and determine their development possibilities i.e. human and educational potential. It also shows the entrepreneurship level. The strong and weak points of Polish–Slovakian and Polish–Czech borderlands are presented as well. Further development and promotion of cross-border cooperation co-financed also from the Community resources should enable the effective usage of potentials existing on both sides of the border and make use of the advantages being the result of the increasing level of openness for foreign markets and of the geographical location of these regions.